

Античний прототекст в оповіданнях А. Кримського: види інтертекстуальності

Мала проза А. Кримського відзначається інтертекстуальними зв'язками з античною культурою. Вони виявляються у різних видах, на різних рівнях, мають різну функційність. Метою статті є виявлення видів інтертекстуальності у збірці А. Кримського «Повістки та ескізи», з'ясування функцій інтертекстуальних відсилань до античного прототексту. Завдання передбачають створення типології виявів інтертекстуальності в оповіданнях А. Кримського, визначення змістового навантаження кодової інтертекстуальності, коментування атрибутованих цитат, явних і прихованих алюзій з античного прототексту.

Теоретичним базисом є здобутки інтертекстології, компаративістики, герменевтики. Виявлено наявність в оповіданнях А. Кримського кодової інтертекстуальності через номінативні сигнали та включення слів та виразів із давньогрецької та, частіше, латинської мови. Кодова інтертекстуальність сполучається з паратекстуальністю.

Через кодову інтертекстуальність, марковані та немарковані цитати античних авторів реалізуються функції: характеристики персонажа, логічної послідовності викладу думки, оцінювальна, посилення експресивності, створення іронічного, комічного, сатиричного ефекту. Виявлення видів міжтекстової комунікації потребує компетентності реципієнта, тому звертається увага на читацьку інтертекстуальність.

Функційність інтертекстуальних відсилань залежить від типу нарації; вони можуть виконувати характерологічну роль (гомодієгетичний наратор) або виражати авторську позицію (гетеродієгетичний наратор).

На ідейно-образному та сюжетному рівні спостережено міжтекстову комунікацію з творчістю Арістофана. Оповіданням А. Кримського властива агональність.

Ключові слова: прототекст, інтертекстуальність, кодова інтертекстуальність, алюзія, паратекстуальність, гіпертекстуальність, цитата, пародія, А. Кримський.

Вступ

Творчість видатного українського письменника, історика, філолога, перекладача, сходознавця, поліглота А. Кримського

відрізняється інтелектуальною наснаженістю і своєрідною інтерпретацією широких надбань світової культури. Він був щирим симпатиком античності, не дарма батько дав йому грецьке ім'я Агатангел, що означає «добрий вісник». Знавець античної літератури, давньогрецької й латинської мов, письменник активно використовував у своїй творчості апеляції до прототексту античності. Як стверджував І. Білодід, ще навчаючись у гімназії, А. Кримський «переклав “Енеїду” Вергілія і кілька глав “Анабазиса” Ксенофонта, що були згодом видані під псевдонімом Я. Крамер» (Кримський, 1972: 7).

В одному з листів до А. Кримського Леся Українка, після докладного і глибокого аналізу роману «Андрій Лаговський», зауважила, що вона любить його наукові твори. У її читацькій рецепції привертає увагу паралель з античністю: «Я люблю їх стиль, їх тон. Куди діваються Ваші нерви, як Ви пишете такі речі? Так, наче Ви античний, врівноважений тілом і духом еллін, як пишете їх. Такий кольорит я тільки на Акрополі бачила!» (Українка Леся, 2021: 409–410). Як бачимо, Леся Українка, яка й себе відносила до «еллінського роду», належність А. Кримського до світу античності бачила як велику чесноту. Ще одну паралель у питанні суспільного обов'язку письменника, «ходіння в народ» творчої інтелігенції вбачає С. Романов. Зауважимо, що ця тема – одна з провідних в оповіданнях А. Кримського, висвітлення її, вочевидь, базувалося на власному досвіді. С. Романов відзначає, що «поразка А. Кримського в ролі народного просвітителя, що мала більше об'єктивних, аніж суб'єктивних причин, виглядає цілком закономірною. Незнання, нерозуміння життя простолюду, його клопотів і потреб перетиналися тут з особистою несформованістю та юначим максималізмом. Зусилля проповідувати, навчати, окрім щирого пориву й самовпевненості, не були підкріплені ані належними досвідом, знаннями, ані, що теж важливо, навичками спілкування» (Романов, 2012: 164). На думку дослідника, правильний вибір молодому письменникові опосередковано допоміг зробити М. Драгоманов: «обстоювані М. Драгомановим засади становлення й підготовки нового покоління громадсько-культурних діячів (власне інтелектуальної еліти нації) за основу мали вимогу якнайширшої освіти й не лише, так би мовити, загальнообов'язкової – шкільної чи університетської. Надзвичайно важливими за умов колоніального

стану виявлялись особисті приклад і наставництво зразком античного спілкування-навчительства» (Романов, 2012: 164). Як бачимо, в цих оцінках і твердженнях виявляється перетин ідей, актуальних і для громадського життя того часу, і для особистого портрету письменника, і для системи освіти, і, зрештою, до використання надбань античності у різних сферах життя та творчості. Саме ці теми є провідними в оповіданнях А. Кримського, вміщених у збірці «Повістки та ескізи з українського життя».

До літературознавчої рецепції прози А. Кримського, в тому числі й ранньої, зверталися Г. Випасняк, Т. Гундорова, М. Гірняк, Ю. Ковалів, Т. Конончук, С. Кочерга, М. Моклиця, Г. Останіна, С. Павличко, А. Печарський, Я. Поліщук, О. Прицак, С. Процюк, Р. Ткаченко та ін. Дослідники підкреслюють інтелектуалізм творчості та модерністський спосіб образного мислення А. Кримського. На інтелектуалізації художнього письма як виразного зразка художньої тенденції в українській літературі у прозі А. Кримського переконливо наполягає в найновішому дослідженні Ю. Горблянський. Дослідник звертає увагу й на вияви інтертекстуальності та зазначає, що «у свої твори автор інкрустує чужі тексти, принагідні алюзії, розмаїті коментарі та наукові довідки тощо» (Горблянський, 2021: 269).

Особливий інтерес в ракурсі нашого дослідження становлять численні статті М. Дрогомирецької та її дисертація «Генетично-функціональні аспекти поетики (“Повістки і ескізи з українського життя” Агатангела Кримського)». На основі аналізу генетичних складників в інтертекстуальній структурі оповідань українського письменника та їх функціонування, дослідниця дійшла висновку, що «тексти збірки “Повістки і ескізи...” інкрустовані цитатами з Біблії, творів Хайяма, Сааді, Гафіза, В. Шекспіра, М. Гоголя, Т. Шевченка, С. Руданського, П. Чубинського, а також численними алюзіями, стилізаціями, пародіями та іншими інтертекстуальними засобами, які збагачують твір концептуальним змістом та конотативними нюансами» (Дрогомирецька, 2019: 35). Хоча М. Дрогомирецька й зафіксувала деякі, найбільш очевидні приклади взаємодії творчості А. Кримського з античним прототекстом, зокрема в оповіданні «Перші дебюти одного радикала», інші, не менш важливі, залишилися поза її увагою.

Унікальна ерудиція А. Кримського, його енциклопедичні знання зумовили інтертекстуальний характер його оповідань, що виявилось на різних рівнях і в різних видах інтертекстуальності.

Метою статті є виявлення способів міжтекстової комунікації з античним прототекстом, з'ясування функцій інтертекстуальних відсилань. Реалізація мети потребує виконання завдань: створити типологію інтертекстуальних відсилань до прототексту античності в оповіданнях А. Кримського; прокоментувати вияви кодової інтертекстуальності, визначити їх змістове навантаження; відчитати явні та приховані алюзії з античного прототексту; виявити марковані та немарковані цитати, з'ясувати їх функції; висвітлити особливості актуалізації творчості Арістофана на ідейно-тематичному рівні оповідань.

Матеріалом дослідження слугує збірка «Повістки та ескізи з українського життя» 1919 р. видання. Вибір саме цього видання зумовлений його характеристикою, яку дав сам автор: «Допіро в оцьому 5-му виданню друкуються мої “Повістки та ескізи” повно, вже не обскубані ані російською цензурою, ані австрійською прокураторією, ані охочекомонними галицько-рутенськими “блюстителами нравів”, що турбувалися про “добрий тон у нашому письменстві”» (Кримський, 1919: 273). Його можна вважати найповнішим, однак із нього А. Кримський вилучив оповідку «Не порозуміються», яка стала першою частиною його роману «Андрій Лаговський».

Теоретичний базис

Інтертекстуальність – термін на означення різноманітних відношень будь-якого тексту з іншими текстами літератури, взаємодії різних кодів, дискурсів чи голосів, які переплітаються у тексті, й – ширше – відсилання до культури сучасної йому, попередньої або наступної епохи. Поняття інтертекстуальності характеризує художній текст як інтегроване в культурний досвід людства явище, продукт безупинної інтеріоризації цього досвіду.

М. Дрогомирецька слушно зазначає: «Складність рецепції “Повісток і ескізів...” зумовлена їхньою інтертекстуальною поетикою, основна риса якої – інтенсивна діалогічність із попередніми текстами, концепціями, традиціями, яка полягає не в наслідуванні, а у творчому їх розвитку, а також запереченні і пародіюванні. Притому традиційні елементи претексту організовуються в поетикальній структурі таким

чином, щоб забезпечити функціональні якості твору, його естетичну впливовість» (Дрогомирецька, 2019: 46).

Вочевидь, використовуючи інтертекстуальні елементи, А. Кримський розраховує на певну обізнаність читача, його інтелектуальні спроможності розкодування міжтекстових зв'язків і знаків. Тому важливою є позиція французького теоретика літератури М. Ріффатера, який розрізняє інтертекст – сукупність текстів, що повинні співвідноситися з текстом, що розглядаємо, та інтертекстуальність – процес сприймання значення тексту. В. Просалова вважає, що «розмежування авторської та читацької інтертекстуальності зумовлене різницею в компетентності цих суб'єктів комунікативного процесу, часовою дистанцією між творенням тексту і його рецепцією, свідомим приховуванням автором міжтекстових зв'язків, потенційною множинністю і непередбачуваністю читацьких інтерпретацій тощо» (Просалова, 2019: 71). Тому варто враховувати часову відстань від створення тексту до його сучасної читацької рецепції. Так, якщо для читача початку ХХ ст. не було потреби перекладати текстові включення з латини та грецької мови (вони вивчалися у закладах освіти), то у п'ятитомному виданні 1972–1973 рр. редактори подають їхній переклад у примітках. Водночас на сучасне сприйняття накладається вже більш широкий читацький досвід, який дозволяє враховувати різноманітні посттексти і ремінісцентні перегуки з ними. Така інтертекстуальна диспозиція спонукає читача до пошуку способів міжтекстової взаємодії з іншими кодами та сенсами. В оповіданнях А. Кримського переважає свідомо маркована інтертекстуальність, яка дозволяє читачеві сприймати текст у його комунікації з прототекстом античності. «Уведення в новостворюваний текст інтертекстуальних компонентів служить засобом згортання інформації тексту-попередника, а в новому – засобом актуалізації його смислових полів, що призводять до виникнення нового міжтекстового смислового простору (Просалова, 2019: 72). У контексті оповідань А. Кримського інтертекстуальні включення трансформуються відповідно до магістрального авторського задуму.

Виклад основного матеріалу

У творах А. Кримського найперше привертає увагу текстуально виражена інтертекстуальність, маркована лапками, курсивом, написанням іншою мовою або іншими графічними знаками.

Сигналами інтертекстуальності є імена літературних героїв, історичних діячів, назви творів. Вони трапляються доволі часто і відзначаються розпізнаваністю. У літературознавстві такий вид міжтекстової комунікації отримав різні дефініції. Його трактують як номінативну алюзію, точкову цитату, або згорнутий текст. Власне, всі ці визначення вкладаються в поняття кодової інтертекстуальності, коли згадка імені або назви викликає у реципієнта потребу розгорнути всю відому інформацію й актуалізувати нові конотативні нашарування, що виявляються в актуальному тексті.

М. Дрогомирецька простежує у збірці А. Кримського міжтекстуальні зв'язки з багатьма творами світової та української літератури. Інтерпретацію античного прототексту вона знаходить в оповіданні «Перші дебюти одного радикала». Дослідниця звертає увагу на вживання запозичень з античності з метою створення комічного ефекту, які, водночас, можуть виконувати характерологічну функцію (Дрогомирецька, 2019: 70). Як приклад вона наводить опис одного з гімназистів: *«патріарх шостого класу, бородатий велетень, з таким виразом обличчя, що трохи скидається на Пріапа»* (Кримський, 1919: 21). Прізвисько викликає уявлення про Пріапа, античне божество творчих сил природи, покровителя чуттєвих насолод, уособлення хтивості. Подібний ефект можна спостерегти у творі «Psychopathia nationalis. Дещо з невропатології, дещо з етнографії, дещо – так собі дещо», де згадується *«якийсь старий вояка, десь певне капітан»*, якого оповідач називає Марсом (Кримський, 1919: 205). Відомо, що Марс – римський бог війни, один із найбільш відомих і шанованих богів. Номінування якогось старого вояка Марсом іронічне, гірка іронія пронизує й паралель сільського інтелігента із Цезарем в оповіданні «В вагоні». Автор так оцінює селянина, з яким зустрівся під час подорожі: *«це репрезентант невідомої міні селянської інтелігенції. Може бути, це сільський Цезар, що “перший на селі, не другий у Римі”. А яке ж житов'я тих українських сільських Цезарів?»* (Кримський, 1919: 223). У вислові, приписуваному Гаю Юлію Цезарю, відомому римському політичному діячеві та полководцю *«Краще бути першим у галльському селі, ніж другим у Римі»*, знаходять вираз його політичні амбіції, честолюбство, прагнення першості. Селянин характеризується іншими рисами, симпатичними для оповідача. Він письменний, володіє гарною українською мовою, багато працює і

вважає, що *«коло землі праця найкраща»*, дбає про хворих жінку та сина, бере участь у громадському житті села. Від нього *«почув я дуже цікаві звістки про сільські партії, про їхню боротьбу між собою, про боротьбу с попом»*, – зазначає оповідач (Кримський, 1919: 223). Проте йому не властиве марнославство, прагнення влади, притаманне історичному Цезарю. Відбулася певна смислова трансформація, замість ототожнення селянина з Цезарем виникла антитеза.

Ім'я Цезаря набуло загального сенсу і використовується на позначення володаря, царя. У такому значенні А. Кримський вживає вираз *«цезарістичні гадки»* для характеристики вірнопідданських позицій, які проповідував харківський шахтар щодо *«батюшки Государя»* (Кримський, 1919: 210). Іронічний або комічний ефект вибудовується на контрасті інтертекстуальних відсилань із реальністю. Один із героїв оповідань, «українофіл» Олесь Присташ, який вважає своїм обов'язком просвітницьку діяльність серед простих селян, водночас глибоко зневажає їх. Коли наймичка Одарка собаку на імя Аякс кличе *«Олекса»*, *«студент, обурившись, ісплюнув. – Єй-Бо, не бачив я, либонь, нічого дурнішого за цю Одарку! – буркнув він, сердитий на невігласа-дівку, що як видно, ніколи не чувала за таких усім відомих героїв з Іліади»* (Кримський, 1919: 142). В іншого персонажа, Петра Химченка, який принципово відмовляється учити грецьку мову та латину, тим не менш, під час його перебування у Звенигородці, виникають цілком античні асоціації. На прогулянці околицями він спостерігав за жінкою, що виглядала *«якось по-античному»*, яскрава уява хлопця відзначила її риси: *«риси обличчя її суворі й енергійні; на чолі сяє глибока дума; погляд орлячий»*, вона стала на городі *«у позі римського оратора»*. Жінка виявилася майстринею прокльонів, *«на красномовство не перевершив би її аніякий Демостен, ані Цицерон з їхніми Філіппіками»* (Кримський, 1919: 66). «Філіпіки» – назва збірки промов грецького оратора та політичного діяча Демосфена, в яких він попереджав афінян про небезпеку агресивних зазіхань Філіпа Македонського на їхню територію. За аналогією так назвав свою збірку промов проти Марка Антонія Цицерон. Обидва оратора не нехтують дошкульною, гнівною, викривальною лексикою.

Одним із підвидів кодової інтертекстуальності є включення в текст слів і словосполучень, відтворених іншими мовами. Латинська мова досі залишається мовою медицини й значна кількість медичних

термінів в оповіданнях А. Кримського запозичена саме з латини. Розповідаючи про хворобливий нестабільний психічний стан, автодієгетичний наратор вживає латинські вирази: «*Psychopathia sexualis!* – іронічно думав я, дивлячись на Дніпро і шукаючи очима чайки з запорожцями, що мала б незнати звідкіля взятися: – ні, не *sexualis!* Коли вже неодмінно треба латинської термінології, то хай буде “*psychopathia nationalis!*”!» (Кримський, 1919: 212). Психіатричні терміни водночас є виявами паратекстуальності, оскільки є елементами назв творів «Виривки з мемуарів одного старого гріховоди. Матеріали для діагнозу *psychopathiae sexualis*», «*Psychopathia nationalis*. Дещо з невропатології, дещо з етнографії, дещо – так собі дещо». У фіналі останнього назва повторюється «*Ergo, vivat psychopathia nationalis!! Vivat!!*», таким чином створюється інтертекстуальне обрамлення (Кримський, 1919: 238). Варто зазначити, що вираз *psychopathia sexualis* з'являється й в оповіданні «В вагоні», такі перегуки в межах творчості одного автора можна вважати виявом автоінтертекстуальності.

В оповіданнях А. Кримського стали стереотипні вирази можуть набувати додаткових аспектів значення. Характеризуючи свого героя Петра Химченка, автор пише між іншим, що той «узав зневажати всяке *decorum*, бо казав, що всі форми пристойності – паньські витребеньки» (Кримський, 1919: 33). Латинське включення у цьому текстовому фрагменті має значення «пристойність, правила поведінки». Слово *decorum* вживається й для характеристики вчителя Корніцького, який так керував класом, щоб «*decorum дисципліни ніколи ніяким учеником не порушалося*» (Кримський, 1919: 38). Тут слово набуває дещо іншого значення – умовність, зовнішній вигляд, тобто відбувається певна трансформація його змісту, пов'язана з характеристикою самого вчителя.

У деяких випадках вживання латинських і грецьких слів є необхідним для аргументації позиції персонажа, зокрема Петро Химченко так пояснює свою відмову вивчати класичні мови: «Єдине знаття, яке од нас вимагають: знати, чому тут стоїть *conjunctivus*, а там *optativus*, або чому тут *âv*, а тамечки немає! Ніякісіньких инакших коментаріїв чувати не лучається» (Кримський, 1919: 29). Логічним видається й використання виразу «давні грецькі *extemporalia*» в оповіді про звенигородського справника, «шановного, але невченого» (Кримський, 1919: 58). *Extemporalia* – письмова вправа

у тогочасній школі, яка полягала у перекладі російського тексту грецькою або латинською мовами без попередньої підготовки. Із справником трапилася халепка: не володіючи елементарними знаннями, він під час трусу сприйняв студентські «шпартали» за заборонені записи. Як і в інших випадках, вживання латинського виразу сприяє створенню комічного (змалювання ситуації) та сатиричного (характеристика персонажа) ефекту.

Загалом в оповіданнях А. Кримського вживання стереотипних латинських і грецьких виразів може виконувати функції:

– Посилення емоційного реєстру: вигуки «*O tempora, o mores!*» (О часи, о звичаї!) (Кримський, 1919: 144); «*Геврека!*» (буквально – «знайшов», легендарний вигук Архімеда, який став загальноживаним для виразу радості з приводу вирішення складної задачі) (Кримський, 1919: 161); «*horrilile dictu*» («*horribile dictu*» – страшно сказати) (Кримський, 1919: 270).

– Логічної послідовності викладу думки, авторського коментаря. Так, в оповіданні «Дивна пригода» автор переказує розмови і суперечки на теми етимології. У своїх прикладах він вживає «*pluralis*» – латинське слово, що означає «множина»: «*Один корінь – “лах”, себто “лахміття”; в Галичині кажуть “лахи” pluralis*» (Кримський, 1919: 168). Слово «*ergo*», тобто «отже, затим, тому, як результат» вживається в різних контекстах. Вчитель Корніцький переконує Петра Химченка, що він такий самий, як інші учні, і мусить «*ergo, підхилитися дисципліні, як і всі*» (Кримський, 1919: 41). «*Ergo, в народ! в народ!*» – подумки вигукує Олесь Присташ (Кримський, 1919: 150). «*Ergo, vivat psychopathia nationalis!! Vivat!!*» – таким вигуком закінчується оповідання «*Psychopathia nationalis*» (Кримський, 1919: 238).

– Характеристики персонажа. В оповіданні «Перші дебюти одного радикала» той «*патріарх шостого класу, бородатий велетень, з таким виразом обличчя, що трохи скидається на Пріана*», пропонує відсвяткувати закінчення навчального року поїздкою до «лупанара», а свою обізнаність в цій справі доводить, вживаючи хрестоматійні латинські вислови: «*Я сподіваюся, ласкаві добродії, – вдається він уже до гурту, – що в цьому ділі я маю право на професорський диплом?! “Professor futuendi”!.. Ні, не так! professor artis amandi...*» (Кримський, 1919: 21). «В середовищі гімназистів, які вивчають грецьку й латинську мови, жаргонізми

“лупанар” (публічний дім у Стародавньому Римі), “патріарх” (прабатько), “Пріап” (хтивий бог любовострастя) є природними алюзіями і виконують низку характеротворчих функцій: по-перше, малюють виразний образ другорічника, який, очевидно, вже має відповідний сексуальний досвід, по-друге, окреслюють невимушену атмосферу гімназійного товариства, по-третє, характеризують насмішкуватий погляд наратора», – вважає М. Дрогомирецька (Дрогомирецька, 2019: 98). Вислови «*professor futuendi*» (професор спілкування) та «*professor artis amandi*» (професор мистецтва любові) є засобом іронії. Останнє може бути немаркованим відсиланням до поеми Овідія «Мистецтво кохання» (або «Наука кохання»).

– Іронічного, сатиричного або комічного ефекту. Вірш про Україну, складений Олесем Присташем, автор іронічно називає «*oris primum*» (перший твір) (Кримський, 1919: 114). Від того, що персонаж начитався різних книжок, проте не здатен їх осмислити та усвідомити, «в голові Химченка опинився якийсь хаос, якесь *mixtum compositum*» (мішанина) (Кримський, 1919: 31). Для характеристики учнів сатиричний ефект будується на невідповідності значення сталого виразу «*ria desideria*» (добрі побажання) та характеру тих бажань: «Деякі голосно вимовляють свої *ria desideria*, та ті *ria desideria* такі нецензурні, що навіть Корніцький дуже-дуже б здивувався» (Кримський, 1919: 20). Старий вояка-капітан, якого оповідач називає Марсом, звертається до нього «*domine studiose*» і говорить про «наш добрий російський демос» та його звірячу жорстокість. Контраст полягає у використанні прикметника «добрий» та тих сцен, яку споглядають оповідач та капітан. Слово «демос» замість «народ» із відсилкою до афінської демократії підсилює оксиморонне значення виразу (Кримський, 1919: 205).

Дещо несподіваним видається вживання виразів, що відносяться до католицького богослужіння. Обидва персонажі, з якими вони пов'язуються, перебувають у стані світоглядної кризи, вони заперечують віру в Бога. Вислів «*Oremus, fratres!...*» (молимося, браття) виринає у хвилину релігійної екзальтації в уяві «радикала» Петра Химченка, коли йому ввижається католицький середньовічний храм (Кримський, 1919: 69). Інший персонаж, «старий гріховеда», рятуючись від пароксизму істерики, звертається з молитвою до Бога: «*Помилуй мя, Боже, по великій милости Твоїй... Miserere mei, Deus...*» (Кримський, 1919: 199). «*Miserere mei, Deus*» (помилуй мене,

Боже) – початок 50-го псалма Давида у католицькій літургії. У першому випадку вираз підсилює контраст між ідеальним храмом і шкільною церквою, яку, як і все, що з нею пов'язане, так щиро ненавидить Петро. У другому випадку таке інтертекстуальне вкраплення виконує функцію загострення емоційної напруги. Цей вираз – завершальний у сповіді гріховоди і є своєрідною ідейною кодою, що підсилює його значення. Паратекстуальний елемент, останній допис в оповіданні, молитва, «*що є попросту переклад із Саадієвого “Бустана”*» свідчить, що персонаж шукав можливості щиро увірувати в Бога, звертаючись до різних джерел (Кримський, 1919: 199).

Слова, вирази, сентеції, що вживаються оповідачем та різними персонажами, покликані демонструвати їхню освіченість, ерудованість. Цілком природним це виглядає у тих наративах, де оповідь ведеться від першої особи, адже в них проглядає інтелектуалізм самого автора. Автодієгетичний наратор в оповіданні «Злочинне святкування» вживає грецизми «ендосмос і екзосмос», що означають фізичне явище просочення рідин, здатних до змішування через перепону, що їх розділяє. «*Як будемо говорити проміж собою по-українськи, то між простим народом і інтелігенцією легкий буде ендосмос і екзосмос, і народ не буде темний*», – переконаний оповідач (Кримський, 1919: 259).

Перший абзац оповідання «Psychopathia nationalis. Дещо з невропатології, дещо з етнографії, дещо – так собі дещо» закінчується словами «*Et! Треба буде все списати ab ovo usque ad mala, бо це складна історія*» (Кримський, 1919: 200). Вираз «*ab ovo usque ad mala*» доволі поширений, він має значення «від початку до кінця обіду», перекладається – «від яєць до яблук», і пов'язаний з традицією у давніх римлян обід починати зазвичай з яєць, а закінчувати фруктами. Зважаючи на те, що А. Кримський був великим знавцем творчості Горація, це може бути неатрибутована цитата з сатири «Всі співаки вже такі...» («Сатири» I, 3). На її початку автор змальовує такого собі сардинця Тігеллія, який дуже любляв співати, хоч і не мав до співу хисту:

*Сам же він, тільки-но з'явиться хіть, від яйця аж до яблук
Ні на хвилину не вмовкне, то високо пнеться: «О, Вакху!»,
То пробасить-загуде, мов четверта струна щонайгрубша
(Горацій, 1982: 134).*

Трапляються в текстах А. Кримського й марковані цитати. Прикладом є метамовне висловлювання, посилання знову-таки на Горація. «А втім, будь-що-будь, “*dulce est insipere in horam*”, як каже Горацій. *Ergo insipiam*».

І я любісінько заходився insipere, себ то виліз із вагону (поїзд іще стояв), прудко пішов до вокзалу...» (Кримський, 1919: 213). Автор цитує оду «До Вергілія-торговця» («Оди», IV, 12), де Горацій дає таку пораду:

Геть же гаянкі всі! Гетьте, про зиск думки!

Жар сумний спогадай – і до тих справ своїх,

Поки можна, додай трішки хоч пустоців:

Любо впору й гульнуть собі! (Горацій, 1982: 104).

Вираз характеризує веселий, ейфорійний внутрішній стан героя, коли його душа «стрибала і халяндри танцювала» (Кримський, 1919: 213). Цитата виконує функції покликання на авторитет Горація, експресивну функцію та виявляє іронічну самооцінку.

У кількох творах, де оповідь веде першоособовий наратор, alter ego самого автора, звертається увага на питання етимології, які так цікавили А. Кримського. Іноді вони набирають форму дискусії із опосередкованим залученням античного прототексту. В оповідання «Дивна пригода» відтворено суперечку щодо етимології українського слова «паляниця». Опонент героя-оповідача Андрій Олександрович наполягає на його грецькому походженні, оповідач фахово доводить його суто українську етимологію (Кримський, 1919: 166–167). Звернення А. Кримського саме до цього слова цікаве ще й тим, що сьогодні слово «паляниця» стало своєрідним фонетичним маркером, який допомагає відрізнити носія української мови від росіянина. Зауважимо, що питання відмінностей у цих мовах, та навіть переваг української мови перед російською, неодноразово підіймається в оповіданнях А. Кримського.

Отже, апеляції до античності у вигляді кодової інтертекстуальності, цитат та алюзій в оповіданнях А. Кримського – доцільні та продуктивні. Лише в одному випадку обґрунтованість вживання інтертекстуального маркера можна поставити під сумнів. Тоді, коли автор змальовує сценку з двома учнями, які, здається «однаковісінько були п'яненькі», один із них з «*guasi саркастичною усмішкою*», використання слова «*guasi*» (ніби) природне і для авторського стилю, і для змалювання ситуації гімназійного

спілкування, і для створення комічного ефекту (Кримський, 1919: 24). Натомість, у відтворенні сцен народного святкування Івана Купали в Звенигородці опис дівчинки, що *«затулила обличчя своїм плохеньким віночком тай guasi-весело визирала крізь його»* (Кримський, 1919: 225), латинізм «guasi» дисонує із там захопленням українською мовою та народними звичаями й обрядами, яке пронизує оповідь. Проте, й цей виняток може слугувати доказом для загального висновку, що вживання інтертекстуальних сигналів художньої трансформації античного прототексту є ознакою індивідуального стилю письменника.

Види інтертекстуальних відсилань можуть сполучатися і актуалізуватися на різних рівнях – мовному, образному, сюжетному, ідейно-тематичному. В оповіданні «Перші дебюти одного радикала» автор розповідає про суперечку, яка виникла між молодим «радикалом», учнем київської інтернатної школи Петром Химченком та, спочатку із директором школи, пізніше з класним наставником Корніцьким. І директор, і вчитель дорікають учневі, що він останнього року вчився набагато гірше, ніж раніше, та й зухвала поведінка Химченка викликає їхнє роздратування. Учень захищає своє право навчатися так, як йому видається за потрібне, і найпереконливішим аргументом вважає абсолютну непотрібність вивчення грецької та латинської мов: *«А я хотів би й сам тямити, навіщо тра вчити грецину та латину... Між тим, мені здається от що: якщо за той час, коли я мав би вчити греків та латинів, я прочитаю якусь справді путню книжку, то матиму собі більше користи; а що стародавніх мов не використовую, то таку втрату нажену в усякому разі тим читанням»* (Кримський, 1919: 26–27). Позиція героя аж ніяк не збігається з позицією автора, знавця багатьох мов, у тому числі давньогрецької та латини. А. Кримський виступає проти того способу викладання цих класичних мов, який панував тоді в навчальних закладах. Водночас він викриває й невігластво педагогів: *« – Вчітьсья класиків! Вони дуже-дуже корисні» – тільки й знайшовся директор сказати на те. Сам він учивсь у гімназії давнішого російського типу, ні бельмеса не тямив у грецькій мові, а й латинську забув до нащадку. Про це знали всі вченики, але він, в ролі директора класичної гімназії, вважав за свій святий обов'язок оборону стародавніх мов...»* (Кримський, 1919: 28). Не знаходячи більше ніяких доказів на користь своєї позиції, директор пропонує учневі побалакати з

вчителем грецької мови. *«Хлопець усміхнувся. – Ні, я вже не хочу й сахатися до його. він міні знов одкаже: “із життєписів видно, що всі великі люди знали грецьку та латиньську мову; звідси бачите, що без знання класичних мов людина нічим путнім не буде”. Це так само, як би сказати: “великі люди носили чорні штани; хто чорних штанів не носитиме, з того велика людина не буде”»* (Кримський, 1919: 29). Директор востаннє намагається переконати хлопця, покладаючись, так би мовити, на власний читацький досвід: *«Як то любо. Вже по виході з гімназії, знаходячись на службі, розгорнути часом на одгалі Вір-ті-лі-я або Го-мее-ра!.. прочитати їх в оригіналі та хоч на часинку одірватися од банальностей буднього життя... Висока втіха! – директор впадав в сентиментальний патос.*

– Гм! А ви ж звідки знаєте, що це так любо? – наївно спитав хлопець, гаразд відаючи, що директор не то Гомера, а й Корнелія Непота не втне» (Кримський, 1919: 29). Слід відзначити, що твори римського письменника Корнелія Непота, як і «Записки про Гальську війну» Гая Юлія Цезаря, що відрізнялися простим і правильним стилем, традиційно вивчали в російських навчальних закладах ХІХ ст., багаторазово перевидавали в оригіналі з примітками. Зауважимо принагідно, що читати давньогрецькою в класичних гімназіях ХІХ–ХХ ст. починали з твору Ксенофонта «Анабасис Кіра», який перекладав А. Кримський.

На цій репліці учня закінчилася спроба директора поговорити з ним *«щиро, відкрито, невдано: не як навчитель з учеником, а як два знакомі»* (Кримський, 1919: 26). Несподівано для Петра, який повірив директорові, той почав кричати, звинувачувати, погрожувати. Це лицемірство вразило учня й ще більш закріпило його ненависть до вчителів та до будь-якого авторитету.

Учень абсолютно впевнений у недоцільності вивченні грецької мови, але ця впевненість безпосередньо пов'язана із загальною позицією конфронтації щодо старших, а особливо вчителів. А. Кримський аналізує причини такої конфронтації. У листі до І. Франка про свої враження від системи навчання та виховання в колегії Галагана А. Кримський писав: *«... на нас сильне давив нагніт вихователів, заснований на авторитеті. Кажуть, що в других гімназіях педагоги далеко гірші, але ж там хлопець не живе під їх вічним доглядом, як колегиати в інтернаті, там він не знаходиться під постійним контролем. Наші ж вихователі займалися психологією*

кожного, залазили брудними лаписьками в душу вихованця, а коли він пробував спитати, через що він мусить що-небудь зробити так, а не так, то вони ще й гнівилися, звали це резонерством. При такій системі не дивниця, що вченикові хочеться робити все навпаки; тим-то своєюкошті і їх прихвосні так залюбки вдавалися в оргії, тим-то стипендіати так любили казати вихователям зухвалості, коли тільки це було можливе. Чи диво, що при такій обстанові нерви можуть геть розхитатися!» (Кримський, 1973: 39).

Насправді Петро Химченко і в розмовах, і в думках використовує вислови з латини, що йде всупереч його позиції. Кілька разів він вживає в розмові та думках вислів «*aurea mediocritas*» (золота середина). В античній традиції це поняття мало позитивне маркування, воно позначало впорядкованість, міру, гармонійність. Найдавніший вираз цієї ідеї, можливо, міститься у критському міфі про Дедала та Ікара, який загинув, порушивши попередження батька летіти посередині між морськими бризками і сонячним теплом. Девіз «нічого занадто» («все в міру») був викарбований на фасаді храму Аполлона в Дельфах. Максима «*Μέτρον ἄριστον*» («Помірність найкраща») приписується Клеобулові, у більш розгорнутому вигляді ця ідея декларується в кількох віршах Архілоха. Про необхідність уникати крайнощів писали Сократ, Платон та Арістотель.

Але сам вираз «*aurea mediocritas*» пов'язують з одою 10 «До Ліцінія Мурени» з другої книги «Од» римського поета Горация.

*Золотій середині хто довіривсь,
Той не стане жити ні в злиденній хижі,
Ні палацом він у людей не буде*

Заздрість будити (Гораций, 1982: 51).

Зрозуміло, що Гораций продовжує втілювати ідею поміркованості. «Але до чого тут *aurea* – золота?», – запитує Т. Чернишова у статті «Про “золоту середину” Квінта Горация Флакка», «адже золото як коштовність не входить до системи цінностей Горация, співця чесної бідності» (Чернишова, 2013: 261). Дослідниця шукає відповіді у геометрії та архітектурі, де панував принцип пропорційності, «золотого розтину». «Для піфагорейців гармонійна пропорція була архітектурним принципом побудови всесвіту, який вони вважали естетичним, прекрасним – КОСΜΟΣ'ом» (Чернишова, 2013: 262). Пізніше, внаслідок вживання слова

«*mediocritas*» Цицероном закріпилося значення *посередність, поміркованість, стриманість*. «Коли слово *mediocritas* успадкували романські мови, воно, внаслідок пейоризації, як це часто буває в історії мов, зберегло тільки зневажливе значення. Це впливало і на сприймання горацієвого тексту. Фразеологічна єдність *aurea mediocritas* перетворилося на вільне словосполучення *золота посередність*. <...> Фразеологізм розпався. Естетичний принцип Горація став тлумачитися як проповідь вульгарної обмеженості. Зв'язок золотої середини із золотим розтином, із піфагорейським космосом було остаточно втрачено» (Чернишова, 2013: 264).

Глибоко проаналізував значення поняття «золота середина» у Горація М. Гаспаров. У передмові до зібрання творів римського поета він писав: «Якщо спробувати підвести підсумок <...> огляду ідейного репертуару горацієвої поезії і якщо замислитися, чому ж служить у Горація цей принцип золотої середини, що з такою послідовністю проводиться у всіх сферах життя, то відповіддю <...> буде слово <...> незалежність. Тверезість при вині забезпечує людині незалежність від хмільного безумства друзів. Стриманість у коханні дає людині незалежність від непостійних примх подруги. Задоволення малим у приватному житті дає людині незалежність від натовпу робітників, які здобувають багатство для захланних. Задоволення малим у суспільному житті дає людині незалежність від усього народу, що утверджує почесні та відзнаки для марнославних. “Не дивуватись нічому” (“Послання”, I, 6), нічого не приймати близько до серця, – і людина буде незалежна від усього, що відбувається у світі» (Гаспаров, 1970: 27).

Як не парадоксально, але Петро Химченко декларує своє прагнення саме незалежності від будь-яких авторитетів через викривлене, хибне розуміння ідеї Горація, в якій, як бачимо, ключовим є поняття незалежності. Герой вживає вислів для позначення посередності, «*що хилиться й сюди й туди*», відсутності власної позиції, нівелюючи первинне значення виразу ще й вживанням форми *серединка* у значенні зневаги (Кримський, 1919: 32). Це поняття використовується ним у виразному синонімічному ряді, всякого, хто не погоджувався з ним, Химченко «*нарікав товариною, підлизою та “серединою”*» (Кримський, 1919: 32). Та й його показовий, демонстративний радикалізм профанує ідею

поміркованості, уникання крайнощів, розсудливості у вчинках. Ю. Горблянський зазначає: «новочасний “нігіліст”, нехтуючи навіть елементарною чемністю, ігнорує всі етикетні принципи так званої добропристойності, виростає у цинічного причепу, ексцентрика-хулігана, що потерпає від болісного комплексу плебейства, травмування від усюдисущої щоденної зневаги, фальші, брехонь» (Горблянський, 2021: 173).

Варто зазначити, що попри негацію Петра щодо вивчення грецької та латинської мови, певні знання з античності він таки має. Вже йшлося про яскраву паралель лайливої жінки з римським оратором; щоб допекти богомольній сестрі Надії, Петро читає їй цілу лекцію про те, що *«християнське причастя є зостаток елевсинських містерій»*, порівнює Христа з воскреслим Діонісом, а причастя – з елевсинським *«кікеоном»*, особливим напоєм, що, як припускають, мав психотропний ефект (Кримський, 1919: 45). Дивна, демонстративно нахабна та провокаційна поведінка Петра вражає його родичів. Сестра Надя робить висновок, що він *«присутвуватий»* і знаходить цьому причину: *«адже тією грециною та латиною, що вчать по гімназіях, можна будь-кого спантеличити»* (Кримський, 1919: 68).

Питання про доцільність вивчення класичних мов не стоїть перед автором-поліглотом. Звертаючись до нього в наші дні, варто прислухатися до авторитетної думки нашого сучасника, видатного українського перекладача і дослідника античної літератури А. Содомори (до речі, Горація цитуємо саме в його перекладі). На питання інтерв'юєра *«Як Ви вважаєте – чи варто відновити у гімназіях вивчення греки і латини? І як це відновлення впроваджувати?»*, він відповів: *«Якось, гортаючи у бібліотечному відділі рукописів щоденник одного гімназійного професора, я прочитав таку його фразу: “Мій ученик зле стоїть з греки і латини. Я йому всипав около 25 буків, і він тепер добре стоїть”... А ще є така жартівлива “епітафія” (у перекладі з польської): “Тут лежить нещасний студентина – / його замордувала грека і латина”... Якщо у такий спосіб прищеплювати “любов” до “мертвих” мов (згадаймо “Автобіографію” Б. Нушича) – то відновлювати не варто. Але варто, навіть дуже варто, щоб і грека, й латина були “віконцями” у живий світ античності, щоб учень (студент) зрозумів: не буває “мертвих” мов, адже людина покликана жити в духовному просторі, де Гомер*

бесідує з нашим Кобзарем, Горацій – з Франком, Паскаль – з Архілохом... Без тих віконць навіть при найяскравішому освітленні світ буде сутінним і навіть при потужних децибелах – нічим, а людина й у гамірному гурті – самотньою...» (Содомора, 2019). Віконце у загальний культурно-інформаційний та духовний простір відчиняють і твори А. Кримського.

У кількох оповіданнях у центрі уваги – непримиренний конфлікт дитини (підлітка, юнака) з батьками, вчителями, загалом «старшими». У фіксації тих позицій, на яких наполягають сторони конфлікту, проведено паралель із грецьким комедіографом Арістофаном. В оповіданні «В народ!», розповідаючи про дискусію, яка відбувалася між священником та його дорослим сином, автор зазначає: *«Як казав потім сам отець Кирило, блудний син одрік на це більше-менше такими самими аргументами, які дає Фідиппід Стрепсіядові в Арістофанових “Хмарах”»* (Кримський, 1919: 145).

Згадаємо, що в «Хмарах» Арістофан критикує педагогічну систему, яку ніби то використовували софісти. Класична софістика – це філософське вчення, яке постулювало думку про відносність (релятивізм) будь-якого знання, загальновідомим є вислів Протагора – «Людина – міра всіх речей». Історична заслуга софістів (букв. – мудреців) полягала в тому, що вони одними з перших почали розробляти логічні, лінгвістичні та психологічні прийоми переконання і протистояння впливу аргументації опонента. Вочевидь, саме таке розуміння софістики мав на увазі А. Кримський, говорячи *«хоч би що міні казав розум чи софістика, а серця не навчити»* (Кримський, 1919: 224). Поняття, які протиставляє письменник серцю, іншими словами можна визначити як раціональну сферу, логіку та діалектику. Парадоксальні твердження блискучих, широко освічених ораторів, які переконливо доводили, що «чорне» є насправді «біле» й навпаки, приголомшували і захоплювали слухачів. У нас зберіглося в мові слово *софізм* для означення невірних тверджень, зовні побудованих ніби цілком логічно. Звичайно, було б помилково виходити з цього слова при оцінці софістів V століття до н.е. Але те, що вони розхитували традиційне світосприйняття, сіяли скептицизм до старих вірувань, прокладаючи шлях новій раціоналістичній філософії, безперечно. Проте, Арістофан викриває тих софістів, які за гроші навчали доводити слушність та обґрунтованість своєї позиції не зовсім коректними способами.

Отримавши освіту в школі софістів, Фідіппід стверджує, що має право бити батька, оскільки той бив його в дитинстві. На зауваження батька, що те робилося для його власного добра, син аргументує свою позицію:

*А скажи-бо,
Чом з добрим наміром і я тебе не можу бити,
Якщо однаково – побить чи кращого бажати?
Чом спину під удари ти підставити не згоден,
А я повинен? Адже я теж вільним народився.
Хай діти плачуть, думав ти, а батькові – не личить?
Це, скажеш, давнім для дітей встановлено звичаєм.
Тобі на це я відповім: старі – подвійні діти,
Суворіше, ніж молодих, старих карати треба,
Бо помилятись – це для них річ зовсім непростима*
(Арістофан, 2002: 158).

А. Кримський показує, як суспільна «педагогічна система» не тільки дозволяла насильство над дітьми з боку батьків, але й узвичаювала його. Батьки щиро вважали, що вони мають право карати дітей. Йдеться не тільки про фізичне, але й моральне насильство, яке дозволяє собі пан Ручицький в оповіданні «Батьківське право». Він виправдовує своє право карати дітей тим, що він їх годує. І Кость, і мала Настя, захищаючи себе від батьківського свавілля, користуються софістичними прийомами, які викривав Арістофан. «Кость рівночасно набрався й такої звички, щоб навіть переінакшити та виставити в погайнішому світлі і собі й товаришам усякий учинок, усяке слово, усяку пораду, що йшла від ненавидних “старших”» (Кримський, 1919: 7). Він вважав, що коли чоловік одружується, то знає, що будуть діти і їх треба буде годувати, – це його вибір, і діти йому нічого не винні. А «коли дітей б’ють, то вони того ніколи не простять батькам», – переконаний Кость (Кримський, 1919: 9). Розлючена Горпина передає зміст своєї сварки з дочкою: «Вона перво ні чичирк, а потім: “Чому ж, коли ви мати, то я повинна геть в усьому вас слухать?” Я знов визвірилась на ню: “Як то чому? Та я ж тебе зродила на світ! Я тебе годує!” – “Дуже я вас прохала, щоб ви мене на світ породжали! Може, воно було б і гарніш, якбищо я зовсім не родилася! А самі породили, то повинні й годувати”. Господи, господи!!!» (Кримський, 1919: 4). Конфлікт почався з того, що Настуня викрила брехню матері, і попри те, що

мати жорстоко побила дівчину, вона продовжувала стояти на своєму: «*Це брехня, а Салієнчиси аж твалт потрібні гроші*» (Кримський, 1919: 4). На відміну від Федіппіда, який обрав неправдиву мову, аби обдурити кредиторів, Настя захищає правду і справедливість. Відстоювання дітьми власних прав і справедливості відбувається через гостру словесну суперечку, іноді сварку, те, що в навньогрецькій комедії називалося агонем. Слід відзначити, що агональність притаманна оповіданням А. Кримського, Вона виявляється через численні гострі діалоги, суперечки, дискусії. Водночас антонімічні роздуми, внутрішні діалоги характерні для оповідань, в яких оповідь веде гомодієгетичний наратор.

«А. Кримський – великий майстер щодо творення масок, смислових ускладнень, контроверсійних багатозначностей», – стверджує Ю. Горблянський (Горблянський, 2021: 40). Сцена з переодяганням Олесья Присташа в українське вбрання викликає асоціацію творчістю Арістофана. Спроби переодягнутися з метою маскування у грецького комедіографа призводять його персонажів до викриття та побиття (комедії «Жаби», «Жінки на святі Тесмофорій»). Подібний результат свого «ходіння в народ» отримує Олесь, а сцени, які цей процес супроводжують, відповідно до арістофанових традицій, мають виразний комічний ефект.

На паратекстуальному рівні відбувається перегук комедії «Хмари» Арістофана та однойменного роману І. Нечуя-Левицького, героя якого Радюка намагається наслідувати Олесь. Ще одне міжтекстуальне відлуння знаходимо в авторських міркуваннях щодо етимології слова *хмара* (Кримський, 1919: 265).

Внаслідок міжтекстуальної комунікації відбувається нашарування, накладання смислів, у читацькій свідомості текст відкриває нові, раніше не відомі значення.

Наукова новизна

полягає у з'ясуванні функційності інтертекстуальних включень у збірці А. Кримського «Повістки і ескізи з українського життя» на різних рівнях організації художнього тексту.

Висновки

Інтертекстуальні включення з античного прототексту в оповіданнях А. Кримського є свідченням високої ерудованості автора та інтелектуалізму його творчості. Доволі інтенсивні та різновекторні апеляції до античного прототексту є ознакою індивідуального стилю

письменника і виконують характерологічну функцію. Виявлення видів міжтекстової комунікації потребує компетентності реципієнта та читацького розуміння й інтерпретації.

У більшості випадків характер введення прототексту фрагментарний, маркований, явний, впізнаваний. Кодова інтертекстуальність в оповіданнях А. Кримського виявляється через номінативні сигнали та включення слів та виразів із давньогрецької та, частіше, латинської мови. До античного прототексту відсилають атрибутовані й неатрибутовані цитати, покликання на твори грецьких та римських авторів.

На ідейно-образному та сюжетному рівні спостережена міжтекстова парафрастична комунікація з творчістю Арістофана. Генерування смислів відбувається на основі паратекстуальних перегуків з різними творами одночасно. Через кодову інтертекстуальність, марковані і немарковані цитати античних авторів реалізуються функції: характеристики персонажа, логічної послідовності викладу думки, авторської оцінки, посилення експресивності, створення іронічного, комічного, сатиричного ефекту. Функціональність інтертекстуальних відсилок залежить від типу нарації, вони можуть виконувати характерологічну роль (гомодієгетичний наратор), або виражати авторську позицію (гетеродієгетичний наратор).

Оповіданням А. Кримського властива агональність, що знаходить вияв через зовнішню дискусійність та внутрішню контраверсійність.

Інтеграція в тексти оповідань А. Кримського античного прототексту, творчий діалог з античною культурою через трансформацію її компонентів сприяє модернізації української літератури та введенню її в широкий контекст світового письменства.

Література

- Арістофан (2002). *Комедії*. Харків: Фоліо.
- Гаспаров, М. (1970). *Поэзия Горация. Квинт Гораций Флакк . Оды. Эподы. Сатиры. Послания*. Москва: Художественная литература.
- Горблянський, Ю. (2021). *Художня проза Агатангела Кримського*: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Львів. <https://cutt.ly/rLQ2xFB>
- Дрогомирецька, М. (2019). *Генетично-функціональні аспекти поетики («Повістки і ескізи з українського життя» Агатангела Кримського)*: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. Львів. <https://cutt.ly/zLQ2a5I>

- Квінт Горацій Флакк (1982). Твори. Київ: Дніпро.
- Кримський, А. (1972). *Твори: у 5 т., 6 кн. Т. I*. Київ: Наукова думка.
- Кримський, А. (1973). *Твори: у 5 т., Т. 5. Кн. 1*. Київ: Наукова думка.
- Кримський, А. (1919). *Повістки та ескізи з українського життя*. Київ: Друкарня УНТ. URL: <https://cutt.ly/0LQ2DDT>
- Просалова, В. (2019). *Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика. Навчальний посібник*. Вінниця.
- Романов, С. (2012). Леся Українка – Агатагел Кримський: історія становлення та спілкування. *Волинська філологічна: текст і контекст*, 158–175.
- Содомора, А. (2019). *Жити, ходити, мандрувати у духовному просторі, де немає часових та просторових меж*. URL: <https://lesinadumka.blogspot.com/2019/12/82.html>
- Українка, Леся (2021). *Повне академічне зібрання творів у 14 томах. Том 13*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки.
- Чернишова, Т. (2013). Про «золоту середину» Квінта Горація Флакка. *Чернишова Т. М. Вибрані праці*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 261–265.

References

- Aristofan (2002). *Komedii* [Comedies]. Kharkiv: Folio.
- Наспаров, М. (1970). *Поэзия Горация* [Horace's poetry]. Kvynt Horatsyi Flakk . Оды. Эподы. Сатюры. Послания. Moskva: Khudozhestvennaia lyteratura.
- Норблянський, Ю. (2021). *Khudozhnia proza Ahatanhela Krymskoho* [Fiction prose of Agathangel Krymskyi]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01. Lviv. <https://cutt.ly/rLQ2xFB>
- Drohomyretska, M. (2019). *Henetychno-funktsionalni aspekty poetyky («Povistky i eskizy z ukrainskoho zhyttia» Ahatanhela Krymskoho)* [Genetic and functional aspects of poetics ("Summons and sketches from Ukrainian life" by Agathangel Krymskyi)]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.06. Lviv. <https://cutt.ly/zLQ2a5I>
- Kvint Horatsii Flakk (1982). *Tvory* [Writings]. Kyiv: Dnipro.
- Krymskyi, A. (1972). *Tvory: u 5 t., 6 kn. T. I* [Writings]. Kyiv: Naukova dumka.
- Krymskyi, A. (1973). *Tvory: u 5 t., T. 5. Kn. 1* [Writings]. Kyiv: Naukova dumka.
- Krymskyi, A. (1919). *Povistky ta eskizy z ukrainskoho zhyttia* [Summons and sketches from Ukrainian life]. Kyiv: Drukarnia UNT. URL: <https://cutt.ly/0LQ2DDT>
- Prosalova, V. (2019). *Intertekstualnyi analiz: teoriia i praktyka* [Intertextual analysis: theory and practice]. Navchalnyi posibnyk. Vinnytsia.
- Romanov, S. (2012). Lesia Ukrainka – Ahatangel Krymskyi: istoriia stanovlennia ta spilkuvannia [Lesya Ukrainka - Agathangel Krymskyi: history of formation and communication]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 158–175.
- Sodomora, A. (2019). *Zhyty, khodyty, mandruvaty u dukhovnomu prostori, de nemaie chasovykh ta prostorovykh mezh* [To live, walk, travel in a spiritual space where there are no time and space boundaries]. URL: <https://lesinadumka.blogspot.com/2019/12/82.html>

Ukrainka, Lesia (2021). *Povne akademichne zibrannia tvoriv u 14 tomakh. Tom 13* [Complete academic collection of works in 14 volumes. Volume 13]. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky.

Chernyshova, T. (2013). Pro «zolotu seredynu» Kvinta Horatsiia Flakka [About the "golden mean" of Quintus Horace Flaccus]. *Chernyshova T. M. Vybrani pratsi*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 261–265.

Viktoria Sokolova. Ancient Prototext in the A. Krymskyi's Short Stories: Types of Intertextuality. Connections with the ancient culture is a characteristic feature of A. Krymskyi's small prose. Such types of connections have different manifestations, appear at various levels and possess diverse functionality. The article's objective is to identify types of Intertextuality in the A. Krymskyi's collection «Summons and Sketches», to trace the functions of Intertextual references to ancient prototext. Aims of the given paper are to create a typology of Intertextual realizations in the A. Krymskyi's short stories, to define semantic content of code Intertextuality, to comment attributive quotations, explicit and implicit allusions from ancient prototext.

Intertextology, Comparative Studies and Hermeneutics achievements are the theoretical base of the research. Article reveals the code Intertextuality availability, expressed by nominative signals and words and phrases use from ancient Greek and more often from Latin. Code Intertextuality is combined with Paratextuality.

By means of code Intertextuality, ancient authors' marked and unmarked quotes the following functions are achieved: character's description, logic sequence of thought presentation, estimation, expressiveness intensification, creation of the ironic, comic, satirical effect. Since the text-across communication reveling needs recipient's competence, the attention is paid to the reader's intertextuality. Intertextual references functionality depends on the type of narration and they can perform characterological role (homodiegetic narrator) or express author's position (heterodiegetic narrator). On the conceptually figurative and plot level the text-across communication with Aristophanes work elements is revealed. Agonality is a characteristic feature of A. Krymskyi's short stories that is expressed by outer polemic and inner controversy.

Key words: prototext, Intertextuality, code Intertextuality, allusion, Paratextuality, narration, quotation, parody, A. Krymskyi

---

Соколова Вікторія Альбертівна – кандидат філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-3682-9406>; sokolovavic@gmail.com